

NÁBOŽENSKÝ FENOMÉN VEČER CHVÁL CEZ PRIZMU LINGVISTICKEJ ANALÝZY

Martina Bodnárová – Tomáš Šoltés***

* *Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove
Ul. 17. novembra 1, Prešov
E-mail: martina.bodnarova@unipo.sk*

** *Cirkevná spojená škola, Cirkevná základná umelecká škola sv. Jána Bosca
Jiráskova 5, Bardejov
E-mail: tomastsoltes@gmail.com*

BODNÁROVÁ, M. – ŠOLTÉS, T. (2023): Religious Phenomenon Worship Night from the Viewpoint of Linguistic Analysis. In: *Slovenská reč*, 88/1, 51 – 73.

Abstract: The paper attempts to describe the religious phenomenon Worship Night that has established in Slovak context from the viewpoint of linguistics. Using multiple methods, it analyses five different Worship Nights put on by five different Slovak charismatic communities (Koinonia Ján Krstiteľ Sklené a Prešov, Rieka života, Maranatha, Lamačské chvály). Worship Night is described and defined as a religious, music and communication event. The attention is paid predominantly to Worship Night as a communication event while describing five ways of dialogization: a dialogue of active and passive participants, a dialogue of active participants, a dialogue of verbal and non-verbal musical code, a dialogue of secular and sacral participants, a dialogue with a different type of text. The paper also includes a description of pragmatic aspects of Worship Night.

Keywords: worship night, communication event, dialogue, charismatic communication subregister, religious communication sphere.

Článok v skratke:

- Štúdia predstavuje lingvistický pohľad na relatívne nový náboženský fenomén večery chvál, organizované charizmatickými spoločenstvami, ktoré sú aj jazykovo-komunikačne špecifickým fenoménom.
- Autori na základe analýzy autentických streamingov večerov chvál piatich slovenských katolíckych charizmatických spoločenstiev (Koinonia Sklené, Koinonia Prešov, Rieka života, Maranatha, Lamačské chvály) vymedzujú večer chvál ako nábožensko-hudobnú a komunikačnú udalosť.
- Večery chvál sú charakterizované najmä interaktivitou aktérov. V komunikátoch sa prelínajú postupy heteroglosie, polyfónie a metanarácie.

1. ÚVOD

Obdobie pandémie covidu-19 prinieslo so sebou vo všetkých sférach ľudskej činnosti, ale špecificky v oblasti náboženskej komunikácie na Slovensku aj intenzívnejšie využívanie tzv. nových médií. Stabilným sa stalo streamovanie náboženských obradov, ceremónií či udalostí počnúc tou najuniverzálnejšou, bohoslužbou, až po

špecifickejšie udalosti, ku ktorým patrí aj tzv. večer chvál¹. Ide o jednu z ústredných náboženských udalostí organizovaných charizmatickými spoločenstvami, ktorá má verejný ráz, evanjelizačný rozmer, je nasmerovaná od členov charizmatických hnutí k nečlenom, dokonca aj k ľuďom bez náboženského vyznania, uskutočňuje sa s istou periodicitou (mesačnou, príp. častejšou) v rozsiahlych a neraz i profánnych priestoroch športových hál či kinosál. Pandemické obdobie a podmienky karantény však zatlačili túto udalosť do menších priestorov jednej miestnosti, štúdia, príp. kaplnky, no zároveň ju vďaka médiám a platforme Youtube otvorili ešte širšiemu okruhu adresátov a v neposlednom rade sprístupnili exaktnému výskumu. Potrebu takéhoto výskumu, ktorý by bol súčasťou širšie koncipovaného výskumu jazyka charizmatikov ako špecifického komunikačného registra², vidíme v skutočnosti, že v ostatných rokoch prudko narastá počet charizmatických spoločenstiev a ich členov aj na Slovensku.³ Charizmatický fenomén, problematický už z teologického hľadiska (napr. Žuk-Olszewski 2015), dokonca prenikol aj do politickej komunikačnej sféry a vyvolal i tu mnoho diskusií a kontroverzií⁴. Napokon persuzívny aspekt štandardných náboženských kazateľských prejavov v prípade komunikátov charizmatických rečníkov viac či menej nápadne prechádza do manipulatívnosti, ktorej markery môže pomôcť odhaliť práve lingvistický prístup.

Predmetom našej výskumnej sondy sa stalo päť streamovaných večerov chvál piatich rôznych slovenských charizmatických spoločenstiev a hudobných zoskupení, resp. chválových kapiel: Koinonia Ján Krstiteľ v Sklenom (ďalej KS)^[5], Koinonia Ján Krstiteľ v Prešove (ďalej KP)^[6], Rieka života z Podolínce (ďalej RŽ)^[7], Maranatha z Prešova (ďalej MA)^[8] a Lamačské chvály (ďalej LCH)^[9]. Všetky spoločenstvá sú rímskokatolíckej proveniencie okrem jedného (Koinonia Ján Krstiteľ v Prešove), ktoré je gréckokatolícky orientované. Ich členmi sú tak laici, ako aj zasvätené osoby a kňazi; každé spoločenstvo či kapela má svojho lídra či duchovného správcu: v prípade KS je to rímskokatolícky kňaz Vladimír Beregi, v prípade KP gréckokatolícky kňaz Anton Parilák; lídrom MA je laik Peter Štupák, lídrom RŽ laik Bohuš Živčák a lídrom LCH laik Braňo Letko. Skúmané večery chvál týchto spoločenstiev boli streamované cez Youtube v období od marca 2021 do februára 2022. Všetkých päť charizmatických udalostí malo približne rovnaké celkové trvanie, a to hodinu (najkratší večer chvál trval 1 hodinu a takmer 6 minút, najdlhší 1 hodinu a 17 minút).

¹ Toto pomenovanie má z lingvistického hľadiska pragmaštylistickú implikáciu: fenomén chvály sa počas tejto komunikačnej udalosti realizuje prostredníctvom verbálneho žánru modlitby, hudobného žánru chválovej piesne a neverbálnych gesticko-posturických prejavov. Zároveň exponovaný laudatívny výpovedný akt je iba jedným z mnohých ďalších špecifických výpovedných aktov, ktoré konštitujú verbálnu zložku danej udalosti (porov. nižšie).

² K pojmu *komunikačný register* porov. Slančová (1999).

³ Na Slovensku od polovice osemdesiatych rokov pôsobí Katolícka charizmatická obnova, ku ktorej sa v súčasnosti hlási asi 150 spoločenstiev.^[1]

⁴ Porov. napr. publicistické reakcie J. Skalu^[2], M. Oláha^[3], M. Čopa^[4] a i.

Na báze opísaného výskumného materiálu v nasledujúcich kapitolách predstavíme fenomén večera chvál ako nábožensko-hudobnú a komunikačnú udalosť a priblížime jej textologickú, jazykovú a komunikačno-pragmatickú charakteristiku.

Výsledky analýzy, ktoré budeme prezentovať, sú založené na využití viacerých metodologických postupov: transkripčnej metódy⁵, metód lexikálnej štatistiky (porov. Mistrík 1969), klasickej lingvistickej analýzy, pragmalingvistiky, kognitívnej lingvistiky a textovej štylistiky.

2. VEČER CHVÁL AKO NÁBOŽENSKO-HUDOBNÁ UDALOSŤ

Psychológ náboženstva D. Ulland v štúdiu *Embodied Spirituality* (2012) uvádza, že program charizmatických stretnutí pozostáva z niekoľkých sekvencií. Prvou je tzv. zahrievacia sekvencia tvorená inštrumentálnou a vokálnou hudbou, počas ktorej dochádza k veľkej oddanosti, uctievaniu a odovzdaniu sa. Zvyčajne v rámci nej zaznievajú aj krátke spontánne prehovory (small talk) a komentáre rečníkov na pódiu, ktoré majú ovplyvniť publikum do takej miery, aby mohlo zaujať akúsi pozíciu prijatia. Ďalej nasleduje tzv. prechodová sekvencia vyplnená svedectvami, prezentáciami a kázňou, kde náboženské výpovede lídrov majú zaradiť náboženské skúsenosti účastníkov získané v predchádzajúcej sekvencii do takého referenčného rámca, aby ich legitimizovali. Takisto sa majú vytvoriť podmienky pre efektívnu interakciu medzi vodcami a účastníkmi, ako aj medzi samotnými účastníkmi. „Dramaturgia týchto stretnutí a ich zvodné rytmy navodzujú účastníkom náladu extázy. Keď účastníci zažijú situáciu charakterizovanú zmätkom a očakávaním, blízkosťou a strachom, zisťujú, že sa ocitli uprostred akéhosi emocionálneho boja, niečoho, čo sa stane dnes večer, no nevedia, čo presne to bude ani ako sa to stane.“ (Ulland 2012, s. 89; prel. M. B.). Poslednou sekvenciou je sekvencia modlitieb príhovoru a následných extatických zážitkov. Počas nej by malo dôjsť k rozvinutiu „stelesnenej duchovnosti“ – ide o telesné prejavy ako odpadávanie (zvané „spočívanie/odpočívanie v Duchu“), trasenie, smiech, krik a pod. Takéto reakcie sa interpretujú ako fyzické prejavy prítomnosti Ducha Svätého, ako symboly odkazujúce na Božiu prítomnosť.

Večer chvál v priestore náboženskej komunikácie slovenskej proveniencie je jednou z typických charizmatických udalostí, ktorej štruktúra a obsahová náplň s istými odchýlkami a nuansami zodpovedá opísanému modelu z amerického prostredia. V muzikologicky orientovanej štúdiu L. Bednárovej (2021a, s. 11) sa opisuje štruktúra chválových stretnutí takto: „...privítanie (tejto úlohy sa zhost'uje líder spoločenstva alebo líder chvál), modlitba prostredníctvom chválovej hudby (...) slovo (ide o prednášku, ktorej podstatou je vyučovanie Božieho slova, väčšinou ju vedie

⁵ Pri prepise hovorených komunikátov sme použili pravopisné princípy bez interpunkcie, apelatíva aj propriá sme uvádzali malými písmenami, intonáciu šípkami, zvolaciú výpoveď výkričníkom, dôrazy veľkými písmenami.

líder spoločenstva, súčasťou prednášky sú aj osobné svedectvá jednotlivcov o tom, ako Boh koná v ich živote).“

Organizačná štruktúra večerov chvál, ktoré sme skúmali, sa pri ich vzájomnej komparácii ukázala odlišná, a to aj výraznejšie, v závislosti od konkrétneho spoločenstva. Spoločným prvkom zostáva len viac-menej pravidelné striedanie blokov hudby a slova. Podiel čisto hudobnej a verbálnej zložky je približne rovnaký. Najkratšie (21 minút a 15 sekúnd) trval (nesúvislý) čisto hudobný blok v rámci večera chvál KP, naopak najdlhšie (32 minút a 35 sekúnd) v rámci večera vedeného LCH, čomu sa veľmi približoval večer chvál RŽ (32 minút a 25 sekúnd). Zdá sa, že primárne hudobný status týchto dvoch charismatických zoskupení má odraz aj v dominancii hudobnej zložky počas udalostí, ktoré sú nimi organizované. Hudobné bloky väčšinou pozostávali z piatich alebo šiestich piesní, ktoré sa striedali aj prelínali so spontánnymi verbálnymi modlitbami chvály, vďaky, prosby, s deklaratívnymi modlitbami a modlitbami žehnaní.

Jadrom väčšiny večerov chvál bol rozsiahly monologický prejav lídra alebo duchovného správcu daného spoločenstva. Tomuto monologickému prejavu v oboch Koinoniách predchádzalo čítanie úryvku či úryvkov z Písma. Do večera chvál MA bol zakomponovaný ešte iný verbálny prvok – svedectvo manželov. Tento prvok obsahoval aj večer chvál LCH, kde bolo prezentovaných dokonca niekoľko svedectiev. V prípade LCH a RŽ sme zaznamenali viacero výraznejších odlišností oproti ostatným charismatickým spoločenstvám. Spomenuli sme už väčší podiel hudobnej zložky. Ďalším prvkom je minimalizácia až absencia performatívnych ďakovných, chválových a prosebných formúl či výpovedí, ktoré striedajú piesňové bloky – v týchto dvoch spoločenstvách verbálny prejav prerušujúci hudbu pripomínal skôr spontánne komentáre k piesňam alebo akési úvahy in medias res. V LCH dokonca absentoval aj dlhší kazateľský prejav kňaza či lídra, miesto neho vznikol akýsi interviewový blok, kde sa kratšie monológy kazateľa završovali otázkami alebo výzvami svedčiť adresovanými jednotlivým členom kapely i ľudom z publika. Napokon na pozadí ostatných skúmaných večerov chvál sa ako príznakové javili prvky slovo poznania (v RŽ), čo je prorocký prvok, a záverečné požehnanie so Sviatosťou oltárnou (v LCH). Obligátne záverečná sekvencia charismatických podujatí zvaná modlitby príhovoru bola v prípade oboch skúmaných Koinonií zakomponovaná do pokáňovej časti večera, pred záverečné modlitby a samotnú rozlúčkovú fázu; v LCH ju reprezentovala záverečná výzva lídra, aby niekoľkí členovia spoločenstva z publika prišli dopredu, zdvihli ruky a žehnali; v ostatných spoločenstvách prakticky absentovala. Najdetailnejšie bola táto sekvencia prepracovaná v KS, kde tri členky spoločenstva vedúce aktuálne chvály pracovali s rekvizitou – košíkom, v ktorom boli napísané prosby a modlitbové úmysly rôznych pasívnych účastníkov chvál. Modlitby príhovoru teda v tomto prípade prebiehali dištančne, čo logicky bránilo

spusteniu finálnej fázy charizmatického podujatia – extatickej sekvencie. Na základe vlastného pozorovania a empirie však vieme, že pri prezenčnej forme večerov chvál takáto sekvencia nastáva.

3. VEČER CHVÁL AKO KOMUNIKAČNÁ UDALOSŤ

Model jazykovej komunikácie vysielateľ – prijímateľ – komunikát – komunikačný kanál – komunikačný kód má v rámci náboženskej komunikačnej sféry osobitné aktualizácie (napr. Sieradzka-Mruk 2003; Petříková 2019), ktoré súvisia najmä s účasťou subjektu nadprirodzenej povahy (osoby zo sféry sacrum) na tejto komunikácii. Na večeri chvál ako náboženskej komunikačnej udalosti teda participujú jednak ľudskí, profánni komunikanti, ktorých možno diferencovať na aktívnych a pasívnych, jednak nie-ľudskí, sakrálni (Boh, Ježiš, Duch Svätý). Aktívni profánni komunikanti sú tí, od ktorých prúdi (prevažne jednostranne) informačný tok. Ide o kolektív členov charizmatického hnutia, pričom niektorí sú aktívni verbálne (rečníci a modlitebníci), niektorí hudobne (hudobníci) a niektorí pohybovo (tanečníci), príp. sa tieto roly aj zmiešavajú. Pasívni ľudskí komunikanti predstavujú heterogénnejší kolektív často anonymných a konfesionalne rozmanitých osôb, u ktorých možno počítať maximálne so spätnou väzbou vo forme individuálnej participácie na hudobnej zložke (spev chvál) a/alebo aj s verbálnou (modlitba), príp. neverbálnou (napr. potlesk) reakciou na výzvy aktívnych komunikantov. Je tu evidentný multimodálny charakter udalosti založený na dominancii dvoch, resp. troch semiotických modov či kódov – jazykového hovoreného i písaného, nejazykového hudobného, a to instrumentálneho a vokálneho, a nejazykového mimického, gestického a posturického. Z dôvodu pandémie sa prehĺbila dištancia medzi oboma kolektívnymi komunikantmi – aktívni účastníci sa presunuli do verejného mediálneho priestoru, pričom rola tanečníkov sa výrazne obmedzila až eliminovala, a pasívni účastníci sa presunuli do súkromných priestorov svojich domov a bytov.

Opísané parametre večera chvál ako komunikačnej udalosti predznačujú jeho dialogický charakter. Vychádzame z rozlíšenia dialógu a dialogickosti u S. Čmejrkovej (2002, s. 27), ktorá dialóg chápe ako vonkajšiu formu jazykového prejavu charakterizovanú explicitným striedaním hovoriacich a dialogickosť ako „potenciálnu tendenciu ke striedaniu dvou i více významových kontextů uvnitř řečového projevu, v němž je možno identifikovat více hlasů (tedy nejen hlas mluvčího, ale i zapojení hlasů adresátů, případně hlasů jiných osob, zakódovaných ve sdělení), tendenci, jež se projevuje nejen v dialogu, ale i v monologu“. Pri vymedzovaní i opise jednotlivých druhov dialogizácie večera chvál sa opierame aj o štúdiu/kapitolu O. Müllerovej *Mše jako dialog* (1998, 2022), kde významným princípom výstavby a priebehu textu bohoslužby, ktorý jej dodáva dialogické črty, je striedanie a opakovanie. Na takejto báze diferencujeme: 1) virtuálny dialóg založený na dialogizačných stratégiách

v monologických prehovoroch aktívnych komunikantov smerom k pasívnym komunikantom; 2) reálny dialóg, pri ktorom je dialogickosť spojená s explicitným, vonkajškovo signalizovaným odovzdávaním slova (Čmejrková 2002, s. 27); 3) verbálno-hudobný dialóg založený na striedaní dvoch odlišných semiotických modov (porov. Müllerová et al. 2022, s. 285 – 286); 4) transcendentálny dialóg medzi ľudským a nie-ľudským komunikantom, ktorý sa realizuje asymetricky, na strane ľudského expedienta modlitbou a chválovou piesňou; a 5) metanaratívny dialóg založený na vkladaní citátov do aktuálneho textu (Müllerová et al. 2022, s. 287). Sprievodným javom týchto dialogizácií je heteroglosia, polyfónia a metanarácia ako prejav medzitekstového nadväzovania (Bachtin 1971; Homoláč 1994).

3.1. DIALÓG AKTÍVNYCH A PASÍVNYCH KOMUNIKANTOV – VIRTUÁLNY DIALÓG

Na prvý pohľad je komunikácia počas večerov chvál asymetrická a výrazne pripomína rétorickú komunikáciu. Monologický prejav aktívneho komunikanta smerom k pasívnemu je rôznymi spôsobmi dialogizovaný, hovoríme o tzv. virtuálnom dialógu (napr. Fabian 2012). V našom prípade sa virtuálny dialóg medzi aktívnymi a pasívnymi komunikantmi realizuje 1) v rámci prednáškového monológu lídra alebo duchovného správcu (táto časť najviac pripomína rétorický kazateľský komunikát); 2) v rámcových častiach udalosti, teda v uvítacích formulách a záverečných formulách pozvania na ďalší večer chvál či poďakovania za účasť na aktuálnom večeri; 3) v rámci spontánnych modlitieb žehnania (modlitieb príhovoru); 4) v rámci „reklamných výpovedí“ propagujúcich nejaký produkt daného spoločenstva.

Z jazykových prostriedkov využíva tento druh dialógu v prvom rade oslovenie. Stretli sme sa jednak s jednoslovnými profánnejšími osloveniami *priatelía, milovaní*, ktoré zmenšujú sociálnu vzdialenosť medzi komunikantmi; jednak s ustáleným náboženským oslovením *bratia a sestry* i s jeho singulárnym variantom synekdochického charakteru *brat sestry*; jednak s opisnejším viacnásobným denotatívnym oslovením *milí moji bratia a sestry tu v dome koinonie milí bratia a sestry priatelía sympatizanti pri televízoroch pri obrazovkách*. Ďalej sa v rámci exponovaného typu dialógu pracuje s dialogickými osobami – prvou a druhou. 1. osoba plurálu má buď význam inkluzívneho plurálu, keď sa aktuálny hovoriaci stotožňuje s adresátom – pasívnym komunikantom, resp. komunikantmi, akcentujúc vzájomnosť interakcie (*som veľmi rád že môžeme byť opäť spolu – tak si môžeme spolu otvoriť lukášovo evanjelium – tie naše chvály pokračujú – stojíme vo chvále*⁶), pričom najmä počas prednáškového monológu lídra má tento plurál status homiletického plurálu (...*aby*

⁶ Zdá sa, že toto je ustálená fráza príznačná pre jazyk spoločenstva Lamačské chvály, keďže sme v priebehu sledovanej komunikačnej situácie zaznamenali jej viacnásobný výskyt.

sme dovolili ježišovi..., a vieme že..., v našich vzťahoch v našich rodinách aj v našom živote je veľa vecí..., a ja prajem nám všetkým...); alebo má význam exkluzívneho plurálu, keď aktuálny hovoriaci vystupuje ako súčasť kolektívu aktívnych komunikantov – charizmatikov, dištancujúc sa od kolektívu pasívnych komunikantov, v zásade necharizmatikov (*my vám dnes večer chceme svedčiť o tom že... – aby sme videli či sa dnes k nám pridáte – ďakujem vám ktorí ste dnes boli s nami na stríme pri obrazovkách – tešíme sa že vám môžeme poslúžiť – sme sa modlili aby tento večer bol takým prelomovým vo vašich životoch – žehnáme vám v mene ježiš kristus – ak by ste chceli podporiť našu činnosť*). Táto exkluzivita je vyhranenejšia a explicitnejšia pri propriálnych pomenovaniach charizmatického kolektívu „tieňujúceho“ aktívnych komunikantov: *naša koinonia, vždy je to tak s nami sú vždy problémy s riekou lebo nás je veľa, to čo my zažívame v spoločenstve v rieke, kto ako spoločenstvo maranatha sme*. Dosť vyhranená je aj v prípade výziev vyjadrených slovesným imperatívom, kde adresát, pasívny komunikant, figuruje nielen ako kolektív (forma 2. osoby plurálu), ale aj individuálne (forma 2. osoby singuláru), čo sa v kontexte náboženských (homiletických) výpovedí považuje za veľmi adresné a výrazne emotívne: *vzdaj sa toho teraz v tejto chvíli a hľad' na ježiša – vyznávaj to ježišovi – nedajte sa ani vy doma – poďte s nami chváliť ježiša*. Miernejšiu formu výzvy predstavujú výpovede s imperatívom v inkluzívnej 1. osobe: *povedzme si to – vzoprime sa tomu – poďme ho prosiť – poďme naozaj dnešný večer víťaziť*. Napokon sme zaznamenali aj dosť zdvorilých výziev bez imperatívu, s indikatívom modálneho relátora *môcť*, príp. iného verba: *môžete povedať spolu s nami – môžeš zatlieskať ježišovi – tak môžeme ešte ďakovať za to – môže to vyhlasovať aj touto piesňou – a v tejto atmosfére vás volám vstúpiť do božieho slova – tak ťa pozývam na modlitbu*. Prostredníctvom takýchto výzvočných výpovedí aj samotného exkluzívneho *my* sa kolektív aktívnych komunikantov vymedzuje voči pasívnym komunikantom ako autorita, ako akýsi sprostredkovateľ medzi Bohom a nimi. Najviac výziev používala KS, kde sme sa stretli dokonca s inklináciou k autoritatívnemu pedagogickému vyjadrovaniu, a to v dvoch výpovediach so symbiotickou derivačnou morfémou, príznačnou pre register učiteľky (Slančová 1999, s. 151): *môžeme si ho ešte raz spolu vyhlásiť – božie slovo si dnes znázorníme aj takýmto spôsobom*. Druhú výpoveď sprevádza kreslenie vedúcej chvál fixkou na pripravenú bielu tabuľu.

Druhá dialogická osoba v singulárvej forme je akcentovaná v oboch Koinoniách, čo sa odráža i v štatistických výskumoch frekvencie slovných druhov – zámená lexéma *ty* sa tu stáva najfrekventovanejším slovom večera chvál vôbec. Takéto zvýznamnenie danej lexémy, ako aj slovesných tvarov druhej osoby singuláru súvisí nielen s reflektovaním ľudského percipienta (pasívneho komunikanta ako jednotlivca), ale aj s transcendentálnym dialógom (porov. kapitolu 3.4.). Líder KPA. Parifák má vo svojich monologických replikách a zvlášť v rozsiahlom kazateľskom mono-

lógu miesta, kde sa zámenné a slovesné tvary 2. osoby singuláru vyskytujú veľmi koncentrovane. Badať tu pritom dve tendencie. Prvú ukazujú najčastejšie kolokácie exponovaných tvarov: *v tvojom dome/do tvojho domu*, *v tvojom srdci/tvoje srdce/do tvojho srdca*, *v tvojej prítomnosti*, *v tvojom najhlbšom vnútri*, *v tvojej intimite*, *v tvojom najhlbšom ja*; *je blízko pri tebe*, *musí byť/je s tebou*, *ti rozumie*, *ťa miluje*, *kráča s tebou*. Je zrejmé, že ide o značne intímne vyjadrenia operujúce s orientačnou metaforou hlboký – plytký (Lakoff – Johnson 2002, s. 26) a s motívom srdca, ktorý je sám osebe veľmi emotívnym motívom, oba prostriedky patria k typickým prvkom reči charismatických kazateľov (Bodnárová 2021). Druhá tendencia, ktorú používa časť slovenských kazateľov, je stratégia rozštiepenia homiletického plurálu my na ja a ty. P. Łuczencyk (2007), ktorá túto stratégiu identifikovala v poľských kazateľských prejavoch, poznamenáva, že je príznačná zvlášť pre protestantských kazateľov a že má výrazne persuzívny potenciál. V replikách A. Parifáka sme ju zaznamenali napr. v kontextoch: *pozerá do tvojho a mojho srdca – stretnutie sa s tým ktorý pozná tvoje a moje srdce je radosť – ježiš prišiel nájsť teba a mňa – a teraz je to na tebe a na mne*. Celkovo možno povedať, že komunikáty A. Parifáka sú najpersuzívnejšie zo všetkých verbálnych komunikátov v rámci večerov chvál, ktoré sme sledovali. U tohto kazateľa je evidentná vyššie spomínaná charismatická tendencia verbálneho pôsobenia na adresáta, aby zaujal pozíciu prijatia.

Z ďalších prostriedkov ukazujúcich na dialóg medzi aktívnymi a pasívnymi komunikantmi hodno spomenúť okrem pozdravov (*vitajte, ahojte, čaute*), otázok (*a viete ktorá je ta úžasná správa naozaj tohto večera* ↑, *čo tankuješ ty čím si ty naplneny* ↓, *si naplneny palivom ktoré ľahko vybuchuje* ↑), kvázislovesných operátorov kontaktu⁷ (*viete*) či rétorickej stratégie dovolávania sa skúseností pasívnych komunikantov (*neviem či ste už boli v takom mrtvom kostole – neviem či: vnímate taku debatu v poslednej dobe... – keď počúvate františka keď mu načúvate to čo hovorí v tých slovách svojich... – možno ste počuli take meno ste stretli damián stejn*) ešte niekoľko menných prostriedkov referencie na pasívnych aj aktívnych komunikantov. V prípade pasívnych sú to enumeračne usporiadané apelatívne (*naši žiaci tínedžeri mladí deti študenti na univerzitách*) alebo perifrastické pomenovania, častejšie kolektívne (*tí ktorí stratili prácu (...) ktorí potrebujú byť finančne požehnaní; všetci tí ktorí nás prosili ktorí nám písali a prosili o uzdravenie*), menej individuálne (*je tu mladá žena ktorá sa cíti ako pustá vyprahnutá zem...*), ktoré už reflektujú virtuálneho percipienta ako jednotlivca v rámci masy (*v mene ježiš kristus žehnám každému jednému ktorý zrazu zistil že má doma manželku*). V prípade LCH a RŽ sme sa stretli s referenciou aktívnych komunikantov na seba samých v 3. osobe a prostredníctvom perifráz, a to jednak plurálovou (*budú rozprávať chalani z kapely a ďalší ktorí tu sú; aj u nás v spoločenstve máme ľudí ktorí sú veľmi vnímaví na to čo boh*

⁷ K pojmu porov. Ožóg (1990); Sieradzka-Mruk (2003).

hovorí), jednak singulárovou (*prvý chrobáčik, jeden člen kapely*). Tento spôsob referencie odráža oficiálnosť komunikačnej situácie, je tiež indikátorom istej autoprezentácie charizmatikov a dokladom toho, že dialogická interakcia je stále nasmerovaná od aktívnych komunikantov ako expedienta k pasívnym komunikantom ako percipientovi.

3.2. VZÁJOMNÝ DIALÓG AKTÍVNYCH KOMUNIKANTOV – REÁLNY DIALÓG

V priebehu večerov chvál sa popri východiskovom virtuálnom dialógu konštituuje aj iný druh dialógu – dialóg reálny. Realizuje sa medzi jednotlivcami v rámci kategórie kolektívneho expedienta. Je prejavom tendencie vzdľať sa od rétorického virtuálneho dialógu a prikláňať sa k dialógu spontánnemu i publicistickému interviewovému. Dominoval v spoločenstvách KS, LCH a MA, a to hlavne v modlitbovej chválovej časti a v časti, kde sa prezentovali svedectvá.

V KS sa ako súčasť tejto dialogizácie objavil počas zahrievacej sekvencie i počas ďalších modlitbových sekvencií jav heteroglosie a polyfónie založený na hovorení naraz a na vstupe cudzej repliky do repliky aktuálneho individuálneho hovoriaceho (modlitebníka). Hovorenie naraz vznikalo tým, že tu fungovali paralelne dvaja až traja modlitebníci – išlo o tri členky spoločenstva, ktoré viedli celý večer chvál, každá z nich mala vlastný mikrofón, pričom jedna mala byť vždy dominantná, avšak počas jej repliky, adresovanej striedavo osobe zo sféry sacrum a pasívnym komunikantom, paralelne iná vedúca chvál spontánne adresovala osobe zo sacrum svoju vlastnú obsahovo síce podobnú, ale predsa inú repliku, ktorá bola niekedy menej a niekedy viac počuteľná a transkripčne zachytiteľná: *MO1⁸: že ty si zvíťazil (MO3: ty si väčší ježiš) nad každým zlom nad každou tmou (MO3: ty si väčší pane) nad každým podsvetím (MO3: amen ↓ ty si víťaz ježiš) nad každou bolesťou nad každým aj ovocia tmy a zla v našich životoch → a čokoľvek (MO3: vďaka ti ježiš) čo by nas chcelo znechutiť ODradiť a tak PREmôcť (MO3: vďaka ti ježiš) byť taky obťaženy ty hovoríš NEdaj sa !*

Opísaná polyfónia bola sprievodným javom viac-menej pravidelného striedania roly dominantného modlitebníka medzi tromi vedúcimi chvál. Táto dialogizácia sa navyše ešte križila s dialogizáciou založenou na vstupe jedného alebo aj oboch vedľajších modlitebníkov do repliky dominantného modlitebníka. Tento vstup bol veľmi často reakciou na výzvu dominantného modlitebníka smerovanú na pasívnych komunikantov, pričom reakcia vedľajších modlitebníkov bola synekdochickým (časť za celok) vyjadrením očakávanej reakcie pasívnych komunikantov nachádzajúcich sa mimo aktuálneho priestoru večera chvál. Dominantný modlitebník zvyčajne vyzýval na verbálnu reakciu, ktorej formu i obsah pasívnym komunikantom

⁸ MO je skratka pre modlitebníka.

sám vsugerúval – vo svojej výzve im predpisoval dost' presnú formu chválovej (MO1: *môžete povedať spolu s nami* → *ty si hoden chvály ježiš* – MO2+MO3: *ty si hoden chvály ježiš*) i deklaratívnej modlitby (MO1: *a môžeš to povedať VO mne je sila* → – MO2+MO3: *vo mne je sila* → – MO1: *premôcť zlého* ↓ – MO2+MO3: *premôcť zlého* ↓). Raritne sa objavila aj výzva na neverbálnu reakciu: MO1: *možeš ZAtlieskať ježišovi* → *chvála ti ježiš* – MO2+MO3: <tlieskajú> *chvála ti ježiš*.

Azda ešte častejšie dôvody vstupu cudzej repliky do repliky aktuálneho dominantného modlitebníka boli dôvody spontánne, hoci ide o reakcie natoľko bežné v charizmatických spoločenstvách, že by sa dali považovať za ritualizované a azda aj za reakcie na akési implicitné výzvy. Totiž ak v prehovore aktuálneho modlitebníka zazneli frázy „chvála ti Ježiš“, „vd'aka ti Ježiš“, „sláva ti Ježiš“, pre ďalších dvoch modlitebníkov to bol implicitný signál, že majú túto frázu komunikantovi verbálne „oplatiť“: MO1: *vd'aka ti ježiš vd'aka ti že ty nas voláš NEignorovať zlo netváriť sa že NEexistuje nepotláčať ho ježiš ale nenechať sa ním PREmôcť vd'aka ti ježiš* ↓ – MO2+MO3: *vd'aka ti ježiš* ↓. Podobne je v charizmatických spoločenstvách ritualizovanou praxou dialogizačná stratégia, keď „spolumodlitebník“ reaguje na výpoveď či repliku aktuálneho expedienta aklamáciou: MO2: *...prosíme ťa aj za tých ktorí stratili prácu* → *aby sa im otvorili nové dvere a aby získali nové zamestnanie* (MO1: *amen*) *novú prácu*. Aklamačná interjekcia *amen* je štandardnou súčasťou bohoslužobných pevne ritualizovaných dialógov (Horecký 1993), avšak v charizmatických spoločenstvách je jej realizácia spontánna a v dôsledku toho býva jej výskyt až hypertrofický. Pozorovali sme, že sa cez ňu dost' pravidelne realizuje aj výmena hovoriacich spomedzi členov spoločenstva (ako kolektívneho expedienta), pričom vtedy výraz *amen* máva iniciálovú pozíciu v replike komunikanta, ktorý preberá slovo. Preberanie slova môže sprevádzať aj oslovenie predchádzajúceho expedienta (MO1: *amen ďakujeme vladko* → ...). Oslovenie formou oficiálnej alebo ešte častejšie deminutívnej či hypokoristickej podoby krstného mena „spolumodlitebníka“ sa v rámci večera chvál KS objavilo ešte v situácii, keď sa – znovu synekdochicky, s ilustratívno-sugestívnou funkciou pre pasívnych komunikantov – začali tri vedúce chvál medzi sebou navzájom verbálne povzbudzovať, čo bolo opäť reakciou na výzvu dominantného hovoriaceho:

(1) MO1: *NEDAJ SA ! tak keď ste aj dvaja v dome môžete si to povedať NEDAJ SA ! NEDAJ SA NEpoddaj sa zlu ! NEdaj sa NEdajsa ! aj my si to môžeme povedať <obracia sa k MO2, chytá ju za rameno> noemi nepoddaj sa zlu <obracia sa k MO3>danka nepoddaj sa zlu (MO3: *mať nepoddaj sa zlu*)...*

Vzájomná komunikácia medzi aktívnymi komunikantmi počas večera chvál LCH pripomína publicistické interview. V úlohe interviewujúceho vystupuje jednak kňaz B. Kožuch, jednak líder kapely B. Letko, ktorý sa v záverečnej fáze večera

stáva aj interviewovaným. Rolu interviewovaných obsadzujú postupne jednotliví hudobníci, ale aj niektorí pasívni komunikanti prítomní v štúdiu. Výmeny expedientov sú spravidla iniciované výzvou, resp. pobádaním aktuálneho hovoriaceho, kde figuruje krstné meno adresáta – nasledujúceho expedienta: *mirko pod' tu k nám pod'; kubo pod'; lukáš → pod' ak chceš môžeš pod' nam ty svedčiť ako boh obdaroval teba*. Výzva má niekedy podobu otázky: *takže za čo si mu marti vďačná; chrobáčik čo žiješ s ježišom kristom*. V druhej otázke možno nielen na základe jej obsahu, ale i charakteru oslovenia badať výraznú mieru zosobnenia až intimity, ktorá je markantná v pertraktovanom druhu dialogizácie; evidentne sa takto manifestuje súdržnosť spoločenstva charizmatikov a posilňuje sa subjektívny rozmer celej komunikačnej situácie. Samotné výmeny expedientov často prebiehajú, podobne ako v prípade KS, na báze aklamácie: interjekcia *amen* predstavuje finálne slovo repliky pôvodného expedienta a prvé slovo repliky expedienta nasledujúceho:

(2) MUŽ Z PUBLIKA: ... naozaj som veľmi vďačný za to ↓ a 'MEN ↓
B. K.: a 'me:n ↓ tak pod'me naozaj tak sa postaviť do tej chvíľy...

Ukážka zároveň zachytáva špecifickú zvukovú realizáciu aklamačnej interjekcie, ktorá je príznačná práve pre charizmatické spoločenstvá a počas tradičných katolíckych bohoslužieb sa s ňou nestretáme: prízvuk je posunutý na poslednú slabiku a nezriedka býva posilnený aj dôrazom či predĺženou kvantitou vokálu *e*.

V rámci analyzovaného večera chvál LCH sa vyskytli ešte tri situácie balansujúce z hľadiska deixy medzi virtuálnym dialógom, keď je primárnym adresátom pasívny komunikant, a reálnym dialógom, keď sa primárnym adresátom stáva „spoluexpedient“, resp. iný aktívny komunikant; ide de facto o balansovanie medzi prvým a druhým druhom dialogizácie. Aktuálny rečník, predtým než sa 2. osobou singuláru obráti na iného rečníka, naňho krátko referuje tret'ou osobou, čím ho vlastne tematizuje, a to v rámci verbalizácie svojho komunikačného zámeru (performatívny charakter daných výpovedí). Príklady:

(3) B. L.: *od lukáša som chcel takú špeciálnu vec že priatelia ak by niekto z vás mal pocit že mu všetko v živote padlo↑ a on stratil obidvoch rodičov a: tento rok sa dozvedel aj veci ktoré sú úplne frustrujúce zraňujúce a každého z vás by skopli na kolená ↓ napriek tomu stojí poctivo vo chvále každý týždeň ↓ napriek tomu ten vnútorný boj je tam ja ho chcem len poprosiť keby chvíľku iba žehnal...*

(4) B. L.: *tak úplne na záver ešte → chcem poprosiť dávidka a maťka aby → len prišli zdvihnúť ruky a → žehnať ↓ asi aj ľuboš ak môže → pod'te len zdvihnúť ruky a žehnať ↓*

Inak špecifické parametre má dialogizácia v rámci kategórie kolektívneho expedienta v prípade večera chvál spoločenstva MA. Dialogicky pôsobí jednak úvodná

a záverečná interakcia manželov Juščákovcov, ktorí vedú modlitbovú chválovú sekvenciu, jednak sekvencia reprezentovaná svedectvom iného manželského páru zo spoločenstva. V oboch prípadoch by sa dalo hovoriť o dialogickom type zvanom kolektívny monologizovaný dialóg (porov. Bodnárová 2018, 2019) – dvaja komunikanti spätí blízkym príbuzenským vzťahom svojimi replikami skladajú jeden viac-menej koherentný text. Príklad:

(5) J. J.: *vitajte → tento večer chvál je vynimočný kvôli dvom udalostiam ↓ prvá udalosť že dnes je tu so mnou moja manželka som veľmi rád že môžeme dnes sa spoločne modliť ↑*
MANŽELKA: *a druhá udalosť je tento kameň → <ukazuje v ruke kameň v tvare srdca>*
J. J.: ako suvisi kameň a chvály ↑ tak dnes na kvetnu nedeľu ježiš vstupuje → do jeruzalema...

V prípade svedectva druhého manželského páru má kolektívny monológ trochu odlišnú, asymetrickejšiu formu – v prvej časti dominujú monologickejšie repliky manželky, ktoré sú krátko prerušované replikami manžela, predovšetkým s funkciou stimulovať manželkinu náráciu, ktorá viazne (MANŽELKA: *...a: potom sme sa o tom probleme porozprávali a → – MANŽEL: vysvetlila si im – MANŽELKA: vysvetlila som im čo jak keď sa dohodneme na nejakom termíne...*); v druhej časti preberá slovo manžel, ktorý ako expedient tematizuje to isté, čo manželka, ibaže cez svoju optiku. Máme tu teda jednu z typických ukážok manželského svedeckého kolektívneho monológu (porov. Bodnárová 2019, s. 102 a n.).

V ostatných dvoch spoločenstvách je dialogizácia daného druhu skôr implicitná, založená na prevažne „bezkontaktom“ striedaní replík rečníkov, resp. modlitebníkov. Z predchádzajúcich zistení sa tu potvrdila relevantnosť chválových zvolacích formúl – fráz „chvála ti Ježiš“, „sláva ti Ježiš“ pri výmene roly expedienta.

3.3. DIALÓG VERBÁLNEHO A ZVUKOVÉHO HUDOBNÉHO KÓDU

Večer chvál je multimodálnou komunikačnou udalosťou, kde sa prepájajú a vzájomne spolupracujú viaceré komunikačných kódov/modov. V tejto kapitole sa zameriame na dva mody – verbálny a neverbálny zvukový hudobný. Asi najtesnejšia je previazanosť oboch modov pri vokálno-inštrumentálnom komunikáte, ktorým je v našom prípade chválová pieseň. My si však budeme všimnúť skôr vzájomnú prepojenosť a spoluprácu slovného a hudobného (inštrumentálneho aj vokálneho) kódu v rámci večerov chvál.

V jednej z predchádzajúcich kapitol sme sa zmieňovali aj o proporcionálnosti verbálnej a „čisto hudobnej“, teda vokálno-inštrumentálnej zložky sledovaných večerov chvál, ktorá je približne rovnaká. Avšak toto zistenie treba doplniť pozorovaním, že iba malé percento verbálneho hovoreného textu sa počas večerov chvál realizuje bez inštrumentálneho hudobného sprievodu. Bez hudby sa tu nezaobíde nielen spievané, ale ani hovorené slovo. Odpoveďou na otázku, prečo je to tak, môže byť vý-

razná persuzívnosť celej komunikačnej udalosti večera chvál. Poľská autorka E. Biłas-Pleszak (2005, s. 22) uvádza, že persuzívnu funkciu nemá iba jazyk, skôr je persuzívna sila jazykového komunikátu značne posilnená jeho spojením s inými komunikačnými kódmi, samozrejme, vrátane toho hudobného. Najvýraznejší odklon od tejto tendencie „tieňovať“ takmer každý hovorený verbálny prehovor hudbou sme v rámci nášho výskumného materiálu pozorovali v spoločenstve RŽ. Tam bolo striedanie vokálno-inštrumentálnych a hovorených verbálnych komunikátov zvyčajne dosť výrazne ohraničené tichom. Tomu sekundoval voľný úvahový, neinvazívny charakter verbálnych monológov lídra B. Živčáka i jeho „spolurečníka“ z kapely.

Naopak, paralelnú realizáciu a veľmi dynamické striedanie oboch kódov sme pozorovali v KS, v MA a v LCH. Jediným priestorom, kde sa počas večerov chvál týchto spoločenstiev neuplatnila hudba, bola prednášková časť. Hudba „tieňovala“ aj všetky svedectvá a, samozrejme, všetky verbálne výpovede v rámci modlitbových sekvencií. Práve tieto modlitbové sekvencie sú zaujímavé z hľadiska pertraktovaného spôsobu dialogizácie. Dochádza tu totiž k mechanizmu prieniku krátkej verbálnej hovorenej výpovede do vokálno-inštrumentálneho komunikátu. V KS mal tento mechanizmus takú podobu, že krátke pauzy v chválovej piesni realizovanej všetkými hudobníkmi využívala jedna z trojice modlitebníkov na spontánne zvolania inšpirované textom aktuálnej piesne a adresované osobe zo sacrum, príp. na výzvy adresované najmä pasívnym komunikantom:

(6) *VŠETCI spievajú: len teba chválim každý deň / len teba ježiš milujem / len k tebe ruky dvíham rád / len tebe dám všetko čo mám / (MOI: len teba: !) len teba chválim každý deň / len teba ježiš milujem / len k tebe ruky dvíham rád / len tebe dám všetko čo mám / (MOI: môžete pridať aj POtle:sk!) len teba chválim každý deň / len teba ježiš milujem / len k tebe ruky dvíham rád len tebe dám všetko čo mám / (HUDI⁹: nemusím) nemusím sa báť / s tebou nie som sám / (MOI: v tebe všetko máme ježiš) všetko v rukách máš (MOI: ty si mocný pán!) ty si mocný pán (MOI: tak to vyhlás spolu s nami NEmusím sa báť!)* nemusím sa báť...

Načrtnutý dialogizačný mechanizmus sa ešte obohacuje v prípade večera chvál MA o nový prvok taktiež polyfonického charakteru – je ním striedanie hovoreného a spievaného zvolania počas pauzy v texte chválovej piesne:

(7) *J. J. hrá na gitare: <spevavo> ja sa už nebojím → ja sa už nebojím / <hovorene> lebo ty si vyzdvihnutý na kríži aby si ma pritiahol k sebe / <spevavo> ja sa nebojím / <hovorene> lebo v tvojich ranách som uzdravený <pokračuje spev> ty si ten baránok ktorý sníma hriechy sveta...*

⁹ HUD je skratka pre hudobníka.

3.4. DIALÓG PROFÁNNYCH A SAKRÁLNYCH KOMUNIKANTOV – TRANSCENDENTÁLNY DIALÓG

Večer chvál vytvára priestor aj pre priamu komunikáciu človeka s osobou zo sféry sacrum. Tento priestor sa naskytá predovšetkým počas úvodnej zahrievacej sekvencie, čiastočne aj počas prednášky, no zvlášť po nej v rámci sekvencie zacieľenej na prijatie a vykonanie záväzku na strane pasívnych ľudských komunikantov. Najviac daný priestor využili obe Koinonie, menej MA a LCH a najmenej RŽ. Dalo by sa povedať, že fenomén chvály sa konkrétne realizuje prostredníctvom verbálneho žánru modlitby, hudobného žánru chválovej piesne a neverbálnych gestických prejavov.

Modlitba má výrazne spontánny charakter, iba v minimálnej miere boli zastúpené tradičné ritualizované modlitby, a to Otčenáš, Zdravas a Sláva Otcu. Spontánne modlitby charizmatikov bývajú vyskladané najmä z komisívnych, deklaratívnych, expresívnych a direktívnych výpovedí, pričom značné percento výpovedí obsahuje performatívy. Ako uvádza M. Ivanová (2016, s. 221), „funkciou komisívnych výpovedí je vyjadriť záväzok hovoriaceho realizovať dej, ochotu hovoriaceho prispôbiť svet slovám. Komisíva zaväzujú hovoriaceho k nejakým budúcim činom (spravidla v prospech, v záujme adresáta), svet sa pri nich prispôsobuje slovám, vyjadruje sa nimi zámer hovoriaceho.“ Komisívne výpovede sa v našom materiáli objavovali po privítacej sekvencii na samom začiatku zahrievacej modlitbovej sekvencie, ktorú v podstate iniciovali. Na ilustráciu uvedieme ukážku z KS:

(8) *MOI: ocko v mene ježiš a v duchu svätom sa staviame do tvojej prítomnosti spolu s našimi BRATmi sestrami ktorí TERaz nas SLEdujú a chcú prežiť tento čas s NAMI tak sa tešíme že ťa môžeme chváliť → že naozaj našu POzornosť naše SRDcia môžeme sústrediť NA teba ježiš na teba ich sústredíme naše MYŠlienky ODKladáme naozaj čoKOLvek čo sme DOKonali riešili → odkladáme dávame ti to ježiš a chceme ťa chváliť KAŽDý jeden deň AJ tento večer...*

Ukážka obsahuje úvodné, veľmi intímne oslovenie osoby zo sacrum, ktorou je prvá božská osoba; ďalšie dve osoby sú spomenuté v rámci frázy *v mene ježiš a v duchu svätom*, ktorá by už mohla mať povahu performatívnej formuly podobnej tým formulám, ktoré sa používajú či používali pri prisahách (*Prisahám pri Apolónovi, bohovi lekárstva...*, Ivanová 2016, s. 222). Ďalšími významnými prvkami komisívnosti a performatívnosti sú príznačné tvary prevažne nedokonavých slovies v 1. osobe indikatívu (prevažne plurálu s inkluzívnym významom), príznačné je tiež ich rozvinutie modálnym slovesom *chcieť* indikujúcim verbalizáciu zámeru hovoriaceho. Hovoriaci sa prostredníctvom uvedených výpovedí prezentuje ako prostredník či zástupca všetkých zúčastnených ľudských komunikantov (aktívnych aj pasívnych) a iniciuje komunikáciu s osobou zo sacrum, ktorá sa na prvý pohľad javí ako jednostranná a v ktorej osoba zo sacrum zaujíma stabilne pozíciu adresáta. Táto

iniciácia má zároveň pôsobiť stimulatívne aj na pasívnych komunikantov, občas sa to však môže javiť až ako sugescia. Performatívna fráza *staviame sa do tvojej prítomnosti* totiž evokuje existenciálnu realitu osoby zo sacrum, ktorú môže verifikovať jedine dimenzia viery. Bez tejto dimenzie stojíme pred prakticky nezodpovedateľnou otázkou, či charizmatici skutočnosť aktuálnej existenciálnej prítomnosti osoby zo sacrum len reprodukovujú alebo aktívne a subjektívne produkujú.

Expresívne výpovede by sa dali konkretizovať ako laudatívne, ďakovné, argumentačné výpovedné akty; direktívne výpovede zasa ako prosebné a postulatívne výpovedné akty. Tieto výpovedné akty, ako ukázal J. Horecký (1993), tvoria kosť liturgických modlitieb, avšak v prípade spontánnych modlitieb počas večerov chvál majú svoju špecifickú jazykovú realizáciu. Laudatívne výpovedné akty (ďalej VA) sa realizujú predovšetkým prostredníctvom fráz „chvála ti Ježiš“, „sláva ti Ježiš“ a pomocou performatívnych verb *chválime ťa, oslavujeme ťa, vyvyšujeme ťa*. Takéto výpovede zvyčajne tvoria jeden alebo dva bloky medzi dvoma chválovými piesňami. Potom spravidla nasleduje blok vyplnený ďakovnými VA jazykovo stvárnenými pomocou frázy „vdďaka ti Ježiš“ a performatíva *ďakujeme ti*. Argumentačné VA sa priamo napájajú na uvedené laudatívne a ďakovné formuly, najčastejšie cez spojky *lebo* a *že*. Tieto akty obsahujú vlastne charakteristiky osoby zo sacrum realizované pomocou adjektív s pozitívnou až superlatívnu sémantikou (*dobrý, dobrotivý, výnimočný, úžasný, väčší, silnejší, mocnejší...*) alebo pomocou rozmanitých substantív – kryštalizujú sa tu modely „ty si nejaký“ a „ty si (nejaký) XY“ (*ty si mocný pán, ty si úžasný víťaz, ty si víťaz nad každým zlom, ty si sila, ty si pán pánov a kráľ kráľov, ty si našou nádejou...*). Častý je aj model s verbálnymi kolokáciami „ty si urobil XY“ (*vdďaka ti ježiš že ty si mi dal tuto silu – ty si zvíťazil nad každým zlom nad každou tmou...*), kde sa vytvára priestor i pre určitú kreativitu, subjektivitu až hovorovosť expedienta – chváliča¹⁰ (*vdďaka ti ježiš že ty si premohol zlého ako prvý si ho položil na lopatky ježiš – vdďaka ti ježiš za tuto tvoju super metódu...*). Frekvencované sú aj menej priame, opisnejšie a omnoho podrobnejšie charakteristiky osoby zo sacrum, ktoré sa realizujú pomocou perifrastického modelu „ty si Boh ktorý.../ty si ten ktorý...“. Za povšimnutie stojí, že vo vedľajšej vete takejto perifrázy sa niekedy pri referencii na Boha používa tretia (*chvála ti ježiš lebo ty si boh ktorý → ktorý nás **Miluje** ktorý → je s nami DOBRý je dobrotivý voči nám chvála ti ježiš – ty si boh ktorý **chce** vstúpiť do našich životov – vdďaka ti ježiš za to že ty si ten ktorý ktorý → ktorý **ZVÍP**azil nad Akýmkoľvek zlým → @ zlou udalosťou*) a inokedy druhá osoba (*chvála ti ježiš lebo ty si boh ktorý **premieňaš** naše životy – ty si ten ktorý **prepisuješ** ten náš príbeh že ty si ten ktorý zo starého **robíš** nové ježiš*). Častejšia je 3. osoba, perifrázy s 2. osobou akoby mali tendenciu zmierniť vznikajúcu dištanciu medzi profánnym a sakrálnym komunikantom i opisnosť, keďže podstatou chvály je, ako

¹⁰ K pojmu porov. Bednárová (2021b).

sa uvádza v náboženských (napr. Katechizmus Katolíckej cirkvi 1998) aj muzikologických prácach (napr. Bednárová 2021a, 2021b), hovoriť či spievať Bohu, nie o Bohu.

Kým adresátom laudatívnych a ďakovných VA bola druhá božská osoba, v prípade direktívnych prosebných a na ne nadväzujúcich postulatívnych VA, ktoré zvyčajne tvoria osobitný blok či bloky, sa ním stáva popri druhej aj tretia božská osoba. Kľúčovými jazykovými prostriedkami vyjadrenia prosebného VA sú frázy ako „príd' Duchu Svätý“, „príd' Pane“ a najmä imperatívne slovesné tvary 2. osoby singuláru, k najfrekventovanejším patria: *príd', vstúp, dotkni sa, premeň, oslobod', uzdrav*. Postulatívny VA obsahuje formuláciu cieľa, resp. účelu, s akým má osoba zo sacrum niečo urobiť. Jazykovou formou týchto výpovedí býva vedľajšia veta uvedená spojками *aby* a *nech* (*prosim ťa ježiš aby si sa oslávil pane v našom pohľade na: na to dobro pane aby sme VIdeli to dobro aj v tom zle – tak teraz vstúp a zasiahni nech tvoja moc nech tvoja milosť sa rozlieva nech je zlomený každý plán zlého nech je roztrhnuté každé puto a nech to čo je choré je Uzdravené TVOjou mocou ježiš ↓ tvojou mocou*).

Obsahovo-tematicky všetkým spomínaným VA vládne ústredná téma daného večera chvál, aktuálne liturgické obdobie alebo korelujú s textom Písma či s textom vokálno-inštrumentálneho komunikátu, ktorý predchádzajú alebo po ktorom nasledujú. Z kompozično-syntaktického hľadiska tu ide o akýsi brainstorming momentálnych spontánnych myšlienok, ktorým charizmatickí komunikanti nezriedka pripisujú nadprirodzenú inšpiráciu. Tieto myšlienky sú usporadúvané enumeratívne, resp. aditívne. Takýmto spôsobom dochádza v daných výpovediach k hromadeniu synonymických vyjadrení a následne k redundancii (*MO3: vďaka ti pane ↓ vďaka ti PAne za to že → tiež mi dávaš z tvojej sily PAne z ktorej môžem KAŽdý deň čerpať pane → aby som mohla z tvojej sily premáhať akekoľvek zlo v mojich myšlienkach v mojich situáciách pane vďaka ti ježiš ZA to že → že ty mi dávaš tu silu ty m...ty ma uschopňuješ pane → VĎAka ti ježiš ↓ amen ↓*). Okrem synonymie je za redundanciu zodpovedná aj hypertrofia oslovení osoby zo sacrum (*MO3: vďaka ti PAne za to že → tvoje dobro je nam na dosah PAne ↓ vďaka ti ježiš za to že môžeme → premahať → to zlo PAne dobrom ↓ vďaka ti ježiš za to že sa nedavame → nedavame sa ježiš premahať tym zlom PAne → vďaka ti ježiš že ty si nám dal tuto schopnosť pane a sme toho schopní pane (inač) žeby si nás to neprosil ježiš ↓ vďaka ti pane za to že ty nas povzbudzuješ NEdaj sa premôcť → nedaj sa premôcť zlu ↓ vďaka ti ježiš za to že ty nás RObiš pane SCHOPnymi pane tomuto Verit' pane vďaka ti ježiš*) a doslovné opakovania nasmerované na sakrálneho adresáta a realizované jediným expedientom alebo paralelne či sukcesívne jednotlivými modlitebníkmi (*MO1: ...ježiš je Väčší SILnejší MOCnejší je VÍťaz nad každým zlom ! PREmohol ho zvíťazil nad ním ! (MO3: ježiš je víťaz ↓ ježiš je viac ako víťaz) chvála ti ježiš ↓ chvála ti ježiš ↓ tak poďme vyhlasovať že ježiš je väčší ↓ ježiš je väčší ježiš JE väčší (MO2: ty si väčší*

——) (*MO3: ty si väčší ježiš*) možme to vyhlasovať aj touto piesňou že ježiš je väčší a on je v *TEbe...*). V dôsledku toho potom celá komunikačná udalosť večera chvál, zvlášť v oboch Koinoniách, vyznieva preverbalizovane, pričom na ľudského pasívneho percipienta môže takýto pretlak slova pôsobiť až ako verbálny atak.

Deklaratívne výpovede predstavujú „rečové akty, ktorými hovoriaci mení stav sveta, pričom musí byť na to kompetentný. Táto kompetencia hovoriaceho je daná jeho sociálnym alebo inštitucionálnym postavením“ (Ivanová 2016, s. 229). V charizmatických spoločenstvách majú evidentne kompetenciu vyslovovať deklaratívne výpovede nielen kňazi, ale i laici. Tieto výpovede sa dostávajú k slovu jednak v tých častiach, kde sa od pasívneho komunikanta očakáva záväzok vo vzťahu k osobe zo sacrum, resp. kde sa ho charizmatickí expedienti usilujú do takého záväzku či rozhodnutia pre osobu zo sacrum vmanévrovať (*MO1:...možeš povedať spolu s nami neúnavne chcem konať dobro lebo ak neochabnem → budem v pravom čase žať ↓ ja sa nechcem Unavovať v dobrom ↓ ja odmietam každú únavu konať dobro ↓ Odmietam ↓ odmietam a ZMOCňujem sa tohto Životného štýlu ježiš aký si mal ty ↓ štýl tvojej lásky DOBrom premáhať zlo ↓ NEúnavne KOnať DOBro ↓ NEúnavne*); jednak v blokoch modlitieb za uzdravenie a oslobodenie a pri výpovedných aktoch (po)žehnaní, ktoré sú spravidla súčasťou prosebných blokov – od prosebných výpovedí nasmerovaných na osobu zo sacrum expedient spontánne prechádza do deklaratív:

(9) *MO1: duchu svätý tak my naozaj v tejto chvíli ťa prosíme za našich bratov sestry ktore nás sledujú → my im ŽEHnáme ježiš žehnáme vám v mene ježiš kristus → (MO3: žehnáme—) žehnáme vám aby ste boli slobodní víťazi ↓ aby keď nech si prechádzate čímkoľvek či už kovidom abo ťažkou chorobou ťažkou diagnózou @ rôznymi problémami nech v mene ježiš kristus nech nestrácate → nestrácate tuto tento návyk ↓ DOBrom premáhať zlo ↓ toto BOŽie jednanie vo vašich životoch my vám žehnáme v mene ježiš kristus tebe ktorý si doteraz nevedel žehnať svojim blízkym ↓ ktorý si im nevedel odpustiť ktorý si sa nevedel priblížiť k BOhu v mene ježiš kristus ti žehnáme v tejto chvíli ↓ žehnáme ti aby si sa priblížil aby bol uzdravený tvoj vzťah s tvojimi blízkymi aby bol uzdravený tvoj pohľad na tvojich bratov sestry... (KS)*

(10) *MO1:...a ty ich budeš uzdravovať ↓ my vyhlasujeme že UŽ ICH uzdravuješ ↓ už ich uzdravuješ ↓ (MO3: amen) lebo ty svojim dobrom si premohol KAždé zlo v mene ježiš kristus → ame:n (KS)*

(11) *A.P.: prosim v tejto chvíli naozaj rozlej svoju moc na všetkých ktorí sa s nami modlia a ktorí potrebujú fyzické uzdravenie špeciálne prosime za tých čo majú kovid (...) za tých priateľov a všetkých známych ktorí dnes pozerajú s a... tento prenos a modlia sa s nami → dotkni sa a VYslobod' ich zbav ich horúčky slabosti → zbav ich ťažoby → bolesti VYslobod' ich nech tak ako tento vírus PRIšiel nech aj Odíde nech ODznejú všetky príznaky a nech su úplne zdravi bez akýchkoľvek následkov ↓ Amen ↓ (...)tak teraz vstúp a zasiahni nech tvoja moc nech tvoja milosť sa rozlieva nech je zlomený každý plán zlého nech je roztrhnuté každé puto a nech to čo je choré je Uzdravené TVOjou mocou ježiš ↓ tvojou mocou ↓ Amen ↓ amen ↓ (KP)*

Samotných deklaratív v uvedených úryvkoch nie je až tak mnoho (*my vám žehnáme, my vyhlasujeme že už ich uzdravuješ*), na „zмене stavu sveta či reality“ však participujú aj iné performatíva (*prosíme*), temporálne deiktiká (*v tejto chvíli*), formuly prísahy (*v mene ježiš kristus*), postulatíva s výrazmi *aby* a *nech* balansujúcimi medzi konjunkciou a žiadaťou či želacou partikulou, argumentačné výpovede s prízrentnými verbálnymi tvarmi (*lebo ty premieňaš situáciu...*), imperatívy akčných verb (*zbav, zasiahni, dotkni sa, vyslobod*), afirmatívna partikula *naozaj*, aklamačná interjekcia *amen*, opakovania a dôrazy.

V oboch Koinoniách sa objavuje stratégia, že s osobou zo sacrum sa komunikuje cez tzv. návodové reči. V KS sú takéto reči pomerne krátke, obmedzujú sa na jednu až dve výpovede, ktorých autorom je dominantná vedúca chvál (MO1); v KP však nadobúdajú rozsah niekoľkých výpovedí, ktoré sú súčasťou monologických prehovorov kňaza A. Pariháka. Podstatou návodových rečí je ukázať alebo až sugerovať ľudskému percipientovi, čo má hic et nunc povedať osobe zo sacrum. Pri opise tejto stratégie možno použiť terminológiu R. Göttlichera (2003, cit. podľa Petríková 2019, s. 39) *autor – používateľ – adresát prvej inštancie – adresát druhej inštancie*: autorom návodovej reči je aktuálny charizmatický modlitebník/rečník, používateľom ľudský pasívny komunikant, ktorý je súčasne adresátom prvej inštancie; adresátom druhej inštancie je osoba zo sféry sacrum. To znamená, že úlohou ľudského pasívneho komunikanta je použiť spontánnu modlitbu niekoho iného – charizmatika, ktorý ju primárne adresuje jemu, stať sa jej expedientom a nasmerovať ju na finálneho adresáta – Boha:

(12) *a tak ho POzvi povedz mu ježiš ty si naozaj ten ktorý si teraz v tento večer v tejto chvíli so mnou blízko → pozývam ťa zachráň ma ↓ ty máš moc ty si spasiteľ zachráň ma ↓ ZACHRÁŇ ma keď takto kráčaš so mnou blízko → ty poznáš moje srdce ty poznáš jednotlivé oblasti môjho života tam kde to potrebujem dnes ZACHRÁŇ ma ↓ zachráň ma ↓ zachráň ma ↓ /zachráň ma ↓*

Z verbálnych prostriedkov sakrálnej dialogickej komunikácie spomenieme už len zvolacie výpovede vyplňajúce pauzy v chválových piesňových textoch. Tieto spontánne zvolania sú najsilnejšie obsahovo-tematicky inšpirované textom aktuálneho vokálno-inštrumentálneho komunikátu. Z pragmatického hľadiska ide o expresívne výpovede (*pane rád ťa mám*), laudatívne frázy (*hosanna ježiš*), direktíva (*vezmi moje srdce moj život*) i deklaratíva (*ja sa už nebojím, v твоjich ranách som uzdravený*).

3.5. DIALÓG S INÝM TEXTOM – METANARATÍVNY DIALÓG

Posledným druhom dialogizácie, s ktorým sa počas večera chvál môžeme stretnúť, je dialóg s inými textami. Ide jednak o vkladanie dialogických citátov a repro-

dukovaných rečí¹¹ do aktuálneho prehovorú či komunikátu, jednak o nejakú vlastnú reakciu expedienta na reprodukováný text. Dalo by sa tu hovoriť aj o metanarácii. Ako sme pozorovali, dialogické citáty sa vkladali najmä do rozsiahlejších monologických replík expedientov adresovaných ľudským percipientom alebo sakrálnemu percipientovi. Išlo o citáty či reprodukováné reči biblickej, inej náboženskej alebo profánnej proveniencie. Reprodukovaná reč niekedy nadobúdala výrazne fiktívne rozmery.

Pokiaľ ide o biblický text, ten sa buď citoval doslovne, najčastejšie čítaním z Písma, alebo reprodukoval voľnejším spôsobom. V oboch Koinoniách sa praktizovala stratégia, že po prečítaní sa biblický úryvok, celý alebo jeho časť, opakoval, a to i niekoľkonásobne, pričom sa modifikoval, a to iba intonačne, pragmaticky (stávala sa z neho deklaratívna výpoveď, ktorú navyše expedient nabádal realizovať aj pasívneho komunikanta) alebo aj lexikálno-gramaticky. Príkladom takéhoto postupu je biblická citácia „Nedaj sa premôcť zlu, ale dobrom premáhaj zlo.“ (Rim 12, 21), ktorú modlitebníčka nabáda publikum opakovať, pričom ju vyslovuje aj sama s väčším dôrazom; okrem toho ju modifikuje pragmaticky, keď v predchádzajúcej výpovedi povie: *ešte RAZ môžeme to spolu vyhlásiť* – nazdávame sa, že performatívnym slovesom *vyhlásiť* sa mení pragmatika danej výpovede – z rady či inštrukcie, ktorú má v biblickom kontexte, na deklaráciu. Iný biblický citát „Ste silní a premohli ste Zlého.“ (Jn 2, 14) sa pri opakovaní modifikuje súčasne pragmaticky aj lexikálno-gramaticky:

(13) *MO1: ...a môžeš povedať VO mne je sila*
MO2+MO3: vo mne je sila
MO1: premôcť zlého
MO2+MO3: premôcť zlého

A. Páriľák z KP sa zasa po prerozprávání biblického príbehu o Zachejovi a po voľnej reprodukcii reálnych biblických prehovorov z tohto príbehu preklenul až do reprodukcie úplne fiktívnej reči Ježiša adresovanej každému pasívnemu komunikantovi a prezentujúcej sa neprehliadnuteľnou sugestívnosťou:

(14) *A.P.: ...ježiš ktorý nás prišiel spasit' ON chce vtrhnúť do života a hovorí → JOŽko ferko → janko → katka → vierka → dnes chcem vstúpiť do tvojho domu ↓ dnes sa chcem zdržať v tvojom srdci ↓ dnes chcem vstúpiť' (...) do toho tam srdca chcem vstúpiť' dnes hovorí ježiš ↓ tam sa chcem zdržať ↓ musím ostať v tvojom dome → chcem sa dnes alebo musím MUSím sa dnes ZDRžať' v tvojom srdci ↓*

Okrem biblického textu sa rôznym spôsobom reprodukujú aj výpovede nebiblickej náboženskej proveniencie, napr. notoricky známy výrok sv. Augustína: „Nespokojné je naše srdce, kým nespočinie v tebe.“

¹¹ K pojmu porov. Hoffmannová (2007).

Osobitným prípadom sú citácie chválových piesňových textov. Zvyčajne ide o texty, ktoré sa v danej komunikačnej situácii práve spievali alebo sa budú spievať. Takéto reprodukcie zaznievajú v rámci komentárov chváličov medzi jednotlivými voľkno-inštrumentálnymi komunikátmi, a to konkrétne v LCH, RŽ a v MA. Napríklad:

(15) J.J.: v tejto piesni sa spieva že → **otec v dome má miesto pre všetkých** ↓ / pred viac ako týždňom mi zomrel ujo → na covid v nemocnici → mal iba šesdesiatpäť rokov → ale tato počas tejto piesne som si na to spomenul → v ktorej sa spieva že **otec v dome má miesto pre všetkých** ↓ tak verím že → aj aj tieto piesne chvál už môže spievať s nami z neba...

Počas skúmaných večerov chvál sme sa napokon stretli aj s prípadmi, keď chválič ako expedient do aktuálneho piesňového textu, ktorý spieva, vkladá (najmä počas krátkych páuz v tomto texte) svoje komentáre, ktorými nejakým spôsobom, najčastejšie potvrdzujúcim alebo doplňujúcim, reaguje na daný piesňový text, teda akoby s ním viedol dialóg. Tento postup využíval B. Letko z LCH, pričom jeho najtypickejším komentárom bola obľúbená hypertrofická aklamatívna interjekcia charizmatikov *amen*:

(16) B.L. <spieva pieseň>: ...prišiel ježiš láskou lieči **aj teraz!** všetko čo je zranené (...) zodvihni zrak **AMEN!** vzpriam sa a chod' (...) prišiel ježiš **AMEN!** láskou lieči...

4. ZÁVER

V centre pozornosti štúdie stál aktuálny náboženský charizmatický fenomén večer chvál vyznačujúci sa multimodálnou povahou. Našou ambíciou bol čo najkomplexnejší lingvistický popis tohto fenoménu. Širším rámcom charakteristiky bolo vymedzenie večera chvál ako nábožensko-hudobnej udalosti. Od tohto rámca sa odvíjala vlastná analytická časť výskumu, ktorú predstavoval rozbor večera chvál ako komunikačnej udalosti. Komparatívnou metódou sme analyzovali približne hodinové videozáznamy večerov chvál piatich slovenských charizmatických spoločenstiev. Ukázalo sa, že večer chvál ako komunikačná udalosť je podobne ako ústredná náboženská udalosť liturgia niekoľkonásobne dialogizovaný, pokúšali sme sa preto podrobne opísať jednotlivé druhy dialogizácie, súčasťou ktorých bol aj fenomén bachtinovskej heteroglosie a polyfónie, ako aj fenomén metanarácie. Vytýčili sme päť typov dialógu – virtuálny, reálny, verbálno-hudobný, transcendentálny a metanaratívny dialóg –, ktoré sa v reálnych komunikačných situáciách večerov chvál prelínajú a plynule prechádzajú jeden do druhého. Súčasťou nášho výskumu bola aj analýza pragmatickej stránky komunikátov realizovaných počas jednotlivých večerov chvál. Na naznačenej komparatívnej báze sa ukázali tak spoločné znaky, ako aj podstatnejšie rozdiely medzi jednotlivými spoločenstvami organizujúcimi ten istý typ komunikačnej udalosti. Dali by sa sumarizovať nasledovne:

- Všetky konkrétne večery chvál zachovávajú postupnosť jednotlivých fáz modelu tejto udalosti, ako ho vymedzujú nábožensko-psychologické aj muzikologické výskumy (zahrievacia sekvencia – prechodová sekvencia – sekvencia modlitieb príhovoru – sekvencia extatických zážitkov), avšak modifikujú jednotlivé kompozičné prvky, z ktorých sú tieto fázy budované: v LCH absentuje dlhší monologický kazateľský prejav zvaný prednáška/slovo/téma; iba MA a LCH zakomponujú do svojho večera chvál svedectvo; v RŽ sa pracuje aj s prorockými prvkami; KS má najprepracovanejšiu sekvenciu modlitieb príhovoru.

- KS používa najbohatšie rekvizity, večer chvál MA je zasa mediálne najprepracovanejší. Naopak, na jednoduchý live streaming sa obmedzila RŽ.

- V RŽ a LCH je vyšší podiel hudobnej zložky ako verbálnej, čo pravdepodobne súvisí s tým, že ich primárny status je status hudobného zoskupenia (gospelová kapela). Verbálne prejavy zaznievajúce počas ich večerov chvál sa výraznejšie líšia od ostatných spoločenstiev tým, že pôsobia ako spontánne komentáre k piesňam či úvahy *in medias res*; v prípade zvyšných troch spoločenstiev je markantné vysoké percento performatívnych formúl a deklaratívnych výpovedí. V RŽ navyše ešte badať výrazný odklon od tendencie ostatných spoločenstiev „tieňovať“ každý hovorený jazykový prejav hudbou.

- Vo všetkých spoločenstvách sa prejavuje tendencia k rétorickému virtuálnemu dialógu, iba v LCH je intenzívna tendencia k reálnemu interviewovému dialógu.

- V KS, MA a LCH je najintenzívnejšie prítomný dialóg hudby a slova; v oboch Koinoniách sa výrazne realizuje transcendentálny dialóg, ktorý je, naopak, minimalizovaný v RŽ. MA, RŽ i LCH používajú aj dialogizáciu založenú na reprodukcii chválových piesňových textov. V MA sa navyše objavuje fenomén manželského svedeckého kolektívneho monológu.

- Ako najpersuázívnejší a najsugestívnejší sa profiluje večer chvál KP, sekundárne večer chvál KS. K markantným persuazívnym až manipulatívnym prvkom patrí: vsugerovanie formy i obsahu chválovej a deklaratívnej modlitby adresátovi, preverbalizovanosť výrazu prechádzajúca až do verbálneho ataku, hypertrofia aklamácie, formuly prísahy, opakovania, dôrazy, vysoký podiel afirmatívnej partikuly *naozaj*, argumentačné výpovede s prezentnými verbálnymi tvarmi, postulátiva, stratégia rozštiepenia homiletického plurálu v kombinácii s emotívnym motívom srdca a s orientačnou metaforou hlboký – plytký.

Táto naša výskumná sonda je z hľadiska kvantity výskumného materiálu pomerne oklieštená, a tak i záverečnú sumárnu charakteristiku večerov chvál jednotlivých spoločenstiev treba vnímať skôr ako hypotézu a podnet na ďalší výskum, ktorý by sa mohol okrem iného uberať napríklad cestou analýzy „paradigmy“ večerov chvál iba vybraného charizmatického spoločenstva.

Literatúra

- BACHTIN, M. M. (1971): *Dostojevskij umělec*. Praha: Československý spisovatel.
- BEDNÁROVÁ, L. (2021a): Chválová hudba ako fenomén novej duchovnej piesne vo svete a na Slovensku. In: Procházková, M. (ed.): *Ars et Educatio VII. CD zborník vedeckých príspevkov*. Ružomberok: KU, Verbum, 7 – 13.
- BEDNÁROVÁ, L. (2021b): Worshipleader. In: Strenáčiková, M. (ed.): *Horizonty umenia 8. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej webovej konferencie 10. 9. 2021 – 15. 9. 2021*. Banská Bystrica: Akadémia umení, Fakulta múzických umení, 5 – 12.
- Biblia. Sväté pismo Starého a Nového zákona* (2012). Trnava: Spolok svätého Vojtecha.
- BILAS-PLESZAK, E. (2005): *Język a muzyka. Lingwistyczne aspekty związków intersemiotycznych*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- BODNÁROVÁ, M. (2018): *Zámená v neinštitucionálnej dialogickej komunikácii dospelých na východnom Slovensku*. Prešov: FF PU.
- BODNÁROVÁ, M. (2019): *Sveducto ako žáner náboženskej komunikácie vo svetle sociálnej a personálnej deixy*. Prešov: FF PU.
- BODNÁROVÁ, M. (2021): Prienik exorcistického a charizmatického komunikačného (sub)registra u rímskokatolíckeho kazateľa Martina Harčára. In: *Slovenská reč*, 86/1, 78 – 103.
- ČMEJRKOVÁ, S. (2002): Identita slova a prolinání hlasů v dialogu, konverzaci a institucionální komunikaci. In: *Slovo a slovesnost*, 63/1, 26 – 41.
- FABIAN, A. (2012): *Rétorika*. Košice: Viena.
- HOFFMANNOVÁ, J. (2007): „Reprodukce“ cizí a vlastní řeči. In: Hoffmannová, J. – Müllerová, O. (eds.): *Čeština v dialogu generací*. Praha: Academia, 127 – 140.
- HOMOLÁČ, J. (1994): Transtextovost a její typy (1. část). In: *Slovo a slovesnost*, 55/1, 18 – 33.
- HORECKÝ, J. (1993): Text, kontext a kotext liturgických modliteb. In: Ruščák, F. (ed.): *Text a kontext*. Prešov: PF v Prešove UPJŠ v Košiciach, 135 – 139.
- IVANOVÁ, M. (2016): *Syntax slovenského jazyka*. 2. uprav. a dopl. vyd. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- Katechizmus Katolíckej cirkvi* (1998). Trnava: Spolok svätého Vojtecha.
- LAKOFF, G. – JOHNSON, M. (2002): *Metafory, ktorými žijeme*. Brno: Host.
- ŁUCZENCZYK, P. (2007): Funkcja perswazyjna czasownikowej kategorii osoby w kazaniu. In: *Językoznawstwo: współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze*, 1, 79 – 87.
- MISTRÍK, J. (1969): *Frekvencia slov v slovenčine*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.
- MÜLLEROVÁ, O. (1998): Mše jako dialog. In: Gajda, S. – Sobeczko, H. J. (eds.): *Człowiek – dzieło – sacrum*. Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, 301 – 308.
- MÜLLEROVÁ, O. – HOFFMANNOVÁ, J. – JÍLKOVÁ, L. – KADERKA, P. (eds.) (2022): *Dialog a mluvená čeština. Výbor z textů*. Praha: NLN.
- OŻÓG, K. (1990): *Leksykon metatekstowy współczesnej polszczyzny mówionej. Wybrane zagadnienia*. Kraków: Nakł. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- PETRÍKOVÁ, A. (2019): *Náboženský diskurz. Rečové strategie a taktiky v homiliách*. Prešov: FF PU.
- SIERADZKA-MRUK, A. (2003): *Odbiorca jako czynnik kształtujący wypowiedź (na przykładzie kazań dla dzieci)*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica“.
- SLANČOVÁ, D. (1999): *Reč authority a lásky. Reč učitelky materskej školy orientovaná na dieťa – opis registra*. Prešov: FF PU.
- ULLAND, D. (2012): Embodied spirituality. In: *Archive for the Psychology of Religion*, 34/1, 83 – 104.
- ŽUK-OLSZEWSKI, D. (2015): „Užiť si Boha“ alebo Niekoľko viet o rizikách postmodernej zážitkovej religiozity v katolíckom charizmatickom hnutí. In: *Kultura – media – teologia*, 22/6, 122 – 135.

Internetové zdroje

- [1] Katolícka charizmatická obnova Slovenska. Dostupné na: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/rehole-a-spolocenstva/p/hnutia-a-spolocenstva/c/katolicka-charizmaticka-obnova-slovenska> (cit. 28. 4. 2023).
- [2] SKALA, J.: *Charizmatici – nádej či hrozba?* Dostupné na: <https://dennikn.sk/blog/2373813/charizmatici-nadej-ci-hrozba/> (cit. 11. 6. 2023).
- [3] OLÁH, M.: *Heger, Krajčí, Vašečka, Škripek: Sú charizmatici v slovenskej politike hrozbou?* Dostupné na: <https://www.tyzden.sk/spolocnost/73656/dnesny-katolicizmus-je-do-velkej-miery-slepou-ulickou-su-charizmatici-v-politike-hrozbou/> (cit. 11. 6. 2023).
- [4] ČOP, M.: *Ako charizmatici za desať rokov vohnali kresťanskú politiku do slepej uličky.* Dostupné na: <https://standard.sk/196100/ako-charizmatici-za-desat-rokov-vohnali-krestansku-politiku-do-slepej-ulicky/> (cit. 11. 6. 2023).
- [5] Chvály z Oázy Sklené /// Nedaj sa premôcť zlu /// 25.1.2022. Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=6i_54FHXcMs&t=13s (cit. 15. 10. 2022).
- [6] Večer chvál s modlitbami za uzdravenie. Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=KHT7Yd_G-I0&t=5s (cit. 15. 10. 2022).
- [7] Rieka života v Spoločenstve Piar – Chvály 8. 10. 2021. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=A-2axl8ijN8&t=1409s> (cit. 15. 10. 2022).
- [8] MaranaTha – Večer chvál – Marec. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=HLi5x1-gqYM0&t=27s> (cit. 15. 10. 2022).
- [9] LCH LIVE: Vianočný špeciál 2021. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=Xqwm-Gwfkx-s&t=9s> (cit. 15. 10. 2022).